

© Видавець Інститут кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, 25.05.2026
Це – препринт відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

Автор підтверджує, що даний препринт відповідає всім вимогам Договору приєднання
https://arxiv.nas.gov.ua/public/accession_agreement.html

Науково-технічний потенціал Китайської народної республіки

Грига Віталій¹ ORCID ID: 0000-0003-0026-3591, Рижкова Юлія¹ ORCID ID: 0000-0001-7944-2247

¹ ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», вулиця. Панаса Мирного, 26, м.Київ, 01011

gryga@nas.gov.ua

Анотація. У роботі здійснено комплексний аналіз науково-технічного потенціалу Китайської Народної Республіки в контексті реалізації 14-го та 15-го п'ятирічних планів розвитку (2021–2030). Розглянуто стратегічні пріоритети науково-технічної політики Китаю, зокрема курс на технологічну самодостатність і розвиток критичних технологій у сферах штучного інтелекту, мікроелектроніки, квантових технологій та біомедицини. Охарактеризовано структуру наукової системи та динаміку її розвитку за трьома секторами: державним, університетським і підприємницьким. Проаналізовано обсяги та структуру фінансування досліджень і розробок: у 2025 році витрати на ДіР перевищили 550 млрд дол. США, а наукоємність ВВП досягла 2,8%, перевищивши середній рівень країн ОЕСР. Досліджено реформи у системі управління науковими бюджетами, спрямовані на децентралізацію і спрощення адміністрування. Встановлено, що кадровий потенціал науки за десятиліття подвоївся і перевищує 10 млн осіб. Охарактеризовано наукову продуктивність: Китай посідає перше місце у світі за обсягом публікацій і за показником Nature Index, випередивши США. За даними Global Innovation Index (WIPO), у 2025 році країна вперше увійшла до десятки найінноваційніших держав світу. Виявлено ключові виклики: забезпечення якості наукових результатів, подолання залежності від імпортного обладнання та переорієнтація міжнародного співробітництва в умовах послаблення науково-технологічних зв'язків із США.

Ключові слова: науково-технічний потенціал, науково-технічна політика, дослідження і розробки, фінансування науки, людський капітал у науці, наукова продуктивність, інноваційна діяльність, п'ятирічний план, технологічна самодостатність, Китай.

1 Вступ

Швидке зростання науково-технічного потенціалу Китаю є однією з визначальних рис сучасного глобального інноваційного розвитку початку XXI століття. За останні два десятиліття країна перетворилася з імпортера технологій на одного з провідних світових гравців у галузі науки та інновацій, що суттєво змінює структуру глобальної науково-технологічної конкуренції.

Актуальність цього дослідження визначається кількома важливими чинниками. По-перше, Китай є одним із найбільших торговельних партнерів України, а його досвід у науково-технологічній політиці є надзвичайно цікавим для формування стратегічних напрямків розвитку нашої вітчизняної науки. По-друге, наразі триває реалізація 15-го п'ятирічного плану (2026–2030), який проголошує технологічну самодостатність одним із головних пріоритетів і радикально змінює формат міжнародного наукового співробітництва. По-третє, в умовах змін глобальних ланцюгів створення вартості та посилення технологічної суперечки між провідними державами, глибше розуміння науково-технічного потенціалу Китаю набуває стратегічного значення для формування обґрунтованої наукової та інноваційної політики України.

Метою цієї роботи є аналіз науково-технічного потенціалу КНР, зокрема – його інституційної структури, фінансового забезпечення, кадрової бази, наукової продуктивності та інноваційної активності.

Інформаційною базою дослідження слугують дані ОЕСР, Статистичного щорічника Китаю, бази Web of Science Core Collection та Nature Index, звіти WIPO Global Innovation Index, NSF Science & Engineering Indicators, а також офіційні документи китайських урядових органів, зокрема Міністерства науки і технологій та Державної ради КНР.

2. Загальна характеристика науково-технічної політики Китаю

Протягом останніх десятиліть Китай реалізує послідовну державну стратегію розвитку науки, технологій та інновацій, що базується на поєднанні централізованого планування, масштабного фінансування досліджень і розробок та активного залучення бізнесу до інноваційної діяльності. Важливу роль у формуванні цієї політики відіграють п'ятирічні плани соціально-економічного розвитку, які в тому числі визначають пріоритетні напрями науково-технологічного розвитку країни.

Сучасна політика Китаю в сфері науки і технологій ґрунтується на посиленні самодостатності країни як ключової умови національної безпеки та економічного розвитку. Цей курс було закріплено у 14-му п'ятирічному плані науково-технічного розвитку (2021–2025) і продовжено на наступний період 2026-2030 рр., у 15-му п'ятирічному плані (15 ПП), затвердженому у жовтні 2025 р. Держрадою КНР[1]. Основна мета – перехід від моделі “виробництва на основі імпорту технологій” до інноваційно-орієнтованої економіки, здатної самостійно генерувати проривні технології у сферах штучного інтелекту, мікроелектроніки, біомедицини, “зелених” енергетичних систем та морської економіки.

Крім того, уряд має намір збільшити підтримку передових напівпровідникових технологій та фундаментальних досліджень, що частково пов'язано з необхідністю подолання технологічних перешкод (наприклад, в виробництві передових чипів)[2].

Рекомендації до 15-ї п'ятирічної програми на 2026-2030 роки вказують на необхідність «модернізації промислової системи», що передбачає подальші заходи з модернізації традиційних секторів та прискорення зростання стратегічних нових галузей, таких як відновлювані джерела енергії, аерокосмічна промисловість, нові матеріали та розвиток економіки низьких висот (low-altitude economy), що зокрема включають БПЛА. Слід відзначити, що темпи розвитку останньої значно перевищують інші галузі. Так, виробництво цивільних дронів і промислових роботів зростають відповідно на понад 37% і 28% щорічно[3].

У планових документах Китаю також передбачається подальша підтримка розвитку «галузей майбутнього», серед яких квантові обчислення,

біомедицина/виробництво, інтелектуальні системи нового покоління, 6G та передові енергетичні технології. Таким чином, ключовим викликом на 2026 рік є забезпечення того, щоб системи освіти, досліджень та промислових інновацій Китаю могли йти в ногу з цими амбіціями. [4]

Відповідно до 15-ПП на 2026–2030 рр., Китай має суттєво наростити «економічну міць, науково-технологічну силу, комплексну державну міць та міжнародний вплив» до 2035 р., забезпечивши при цьому досягнення рівня ВВП на душу населення, що відповідає показникам високорозвинених країн. Відповідно, це потребує забезпечення щорічного зростання економіки на майже 4.2% [5]. Наголошується, що це завдання є ключовим індикатором «базової реалізації соціалістичної модернізації» і являє собою «великий стратегічний крок» у реалізації трьохетапної програми розвитку КНР.

Стратегічною ціллю науково-технологічної політики в рамках 15-ПП є нарощування потенціалу інноваційної системи в її цілісності. Впродовж 2026–2030 рр. Китай прагне «зайняти провідні позиції в науково-технологічному розвитку, концентруючись на чотирьох взаємопов'язаних векторах: просуванні проривів в оригінальних інноваціях та критичних технологіях ключових галузей; повній інтеграції технологічних й індустріальних інновацій; скоординованому розвитку тріади «освіта — наука — кадри»; а також реалізації ініціативи «Цифровий Китай» [6]. Основним механізмом досягнення проривів у критичних технологіях визначено «новий загальнодержавний мобілізаційний механізм», покликаний забезпечити цілісний ланцюговий прорив у пріоритетних напрямках — насамперед в інтегральних схемах, промисловому верстатобудуванні та високоточних приладах **Error! Bookmark not defined.**

Розвиток ШІ розглядається як системний пріоритет. Станом на кінець 2024 р. кількість підприємств у секторі ШІ в Китаї перевищила 4,5 тис., а ініціатива «AI Plus» вже охопила ключові галузі — виробництво, фінансовий сектор та охорону здоров'я **Error! Bookmark not defined.** У рамках 15-ПП передбачається поглиблення фундаментальних досліджень у сфері ШІ з акцентом на розробку нових алгоритмів і високопродуктивних спеціалізованих чипів, а також вдосконалення нормативно-правової бази, стандартів застосування та етичних норм регулювання ШІ. Паралельно Китай декларує намір формувати глобальну систему управління ШІ та сприяти перетворенню цієї технології на «суспільне благо для всього людства» **Error! Bookmark not defined.**

Інструментарій реалізації зазначених цілей поєднує директивні /планові та ринкові механізми. Концептуальним ядром є розвиток «нових якісних продуктивних сил» — системної моделі конвергентного розвитку, що передбачає глибоке поєднання цифровізації та зеленої трансформації виробничої бази [7]. На рівні фіскальної політики ключовим інструментом стимулювання корпоративних інвестицій у ДіР є підвищення коефіцієнта надвирахування витрат на ДіР при оподаткуванні підприємств, що має сприяти зростанню інвестицій бізнесу як головного суб'єкта технологічних інновацій **Error! Bookmark not defined.**

Просторовий вимір реалізації науково-технологічної політики визначається принципом диференційованого регіонального розвитку: регіони зобов'язані будувати власні конкурентні переваги на основі локальної специфіки ресурсів і потенціалу, уникаючи уніфікованого відтворення єдиної моделі **Error! Bookmark not defined.**

Важливо відмітити, що прагнення до технологічної самодостатності трактується не як самоізоляція, а як підґрунтя для більш рівноправного міжнародного співробітництва: «домагаючись більшої самодостатності в науці та технологіях, Китай також зробить більший внесок в обмін технологіями, співробітництво та прогрес людства» [8].

Систематизовані інструменти підтримки науки в Китаї представлено у таблиці 1.

ТАБЛИЦЯ 1 – Інструменти підтримки науки в Китаї

Інструмент підтримки	Тип блоку	Охоплення / Назва	Особливості програми	Тип фінансування
Національний фонд природничих наук (NSFC)	Фінансовий	Базові дослідження в математиці, фізиці, хімії, біології	Конкурсна система розподілу грантів для фундаментальної науки	Гранти за конкурсом
Програма ключових досліджень і розробок	Фінансовий	Прикладні дослідження та технологічні розробки	Цільовий розподіл ресурсів у стратегічних напрямках розвитку	Проектне фінансування
Національна програма великих технічних інновацій	Фінансовий	16 ключових спеціалізованих програм	Фінансування стратегічних технологій та промислових інновацій	Проектне фінансування + державна підтримка
Національний фонд соціальних наук	Фінансовий	Дослідження в суспільствознавстві та гуманітаристичі	Грантова підтримка досліджень у економіці, політиці, соціології, історії	Гранти за конкурсом
Постдокторський науковий фонд Китаю	Фінансовий	Підтримка постдокторів та молодих науковців	Структурована грантова підтримка на перехідному етапі кар'єри	Однорічні та багаторічні гранти
Китайська академія наук (CAS)	Організаційний	Мережа науково-дослідних інститутів базових досліджень	Інституціональна структура для проведення фундаментальних досліджень	Інституційне + проектне фінансування
Програма базових досліджень у центральних ЗВО	Організаційний	Фундаментальні дослідження в провідних закладах вищої освіти	Інституційна підтримка центральних установ через базові дослідницькі програми	Інституційне фінансування

Програма підтримки талентів та молоді	Стимулюючий	Обдаровані дослідники на ранніх етапах наукової кар'єри	Спеціалізована мотиваційна підтримка для формування нового покоління лідерів	Гранти за конкурсом + преференціальні умови
Місцеві програми фінансування	Комбінований (Фінансовий+Організаційний)	Пекін, Шанхай, Гуанчжоу, Шеньчжень та інші регіони	Регіональні науково-технічні гранти, розвиток місцевої екосистеми	Місцеві гранти та субсидії
Програма трансформації наукових результатів	Фінансовий + Регуляторний	Комерціалізація наукових досягнень та передача технологій	Комплекс фінансових та нормативних заходів для інноваційної діяльності	Гранти + податкові пільги + поворотні позики
Програма управління економіки знання	Регуляторний + Стимулюючий	Розподіл доходів від комерціалізації результатів досліджень	Механізм економічної мотивації учасників дослідницької діяльності	Частка прибутків + премії за трансформацію
Спеціальна програма для науковців з-за кордону	Регуляторний + Стимулюючий	Репатріація та залучення зарубіжних талентів світового класу	Комплекс матеріальних та інституціональних переваг для повернення емігрантів	Гранти + житлова допомога + адміністративні пільги

Джерело: складено авторами за <https://kjc.zhku.edu.cn/info/1020/13668.htm>

Окрема увага в Китаї приділяється розвитку технологічних платформ та інфраструктури для передових ДіР та інновацій. Так, уряд підтримував формування міжнародних центрів науково-технічних інновацій у Пекіні, Шанхаї та районі Великої затоки Гуандун-Гонконг-Макао, а також будівництво комплексних національних наукових центрів в Хуайжоу в Пекіні, Чжанцзяні в Шанхаї, районі Великої затоки та Хефеї в Аньхой, а також регіональних центрів науково-технічних інновацій. Відповідно до 14 Плану передбачався розвиток 14 регіональних екосистем, таких як національні зони незалежних демонстраційних інновацій, зони високотехнологічного промислового розвитку та зони економічного та технологічного розвитку. Станом на кінець 2024 р.

функціонувало 178 національних високотехнологічних зони і 23 інноваційні демонстраційні зони[9]. В цих зонах зосереджено приблизно 67 відсотків китайських компаній-«єдинорогів» та приблизно 60 відсотків публічних компаній країни, що працюють у сфері штучного інтелекту (ШІ).

У національних високотехнологічних зонах розташовано 84% державних ключових лабораторій Китаю та 78% національних центрів технологічних інновацій. Станом на кінець 2021 року в національних високотехнологічних зонах функціонувало 4,4 тис. наукових інституцій, у яких було зайнято понад 5,63 млн осіб, що у 2,5 рази перевищує показник 2012 року.

Зони високих технологій продемонстрували стійкість до ризиків і здатні забезпечувати зростання попри глобальну невизначеність останніх років.

Крім того, важливої уваги набуло розгортання основної національної науково-технічної інфраструктури для підвищення рівня ефективності спільного використання та обміну ресурсами, що також охоплювало розбудову мережі центрів великих даних, банки науково-технічної інформації тощо. У табл. 2 наведено основні напрями розбудови такої інфраструктури.

ТАБЛИЦЯ 2 – Основні напрями розвитку національної інфраструктури науки і технологій

№	Напрямок	Зміст
01	Тип стратегічної орієнтації	Будівництво наземних мереж моніторингу космічного середовища; високоточних наземних систем синхронізації часу; великих аеродинамічних труб для низьких швидкостей; підводних наукових спостережних мереж; установок для моделювання впливу космічного середовища на поверхні; комплексних дослідницьких об'єктів для критичних систем термоядерних реакторів.
02	Тип підтримки застосувань	Будівництво джерел синхротронного випромінювання високої енергії; випробувального обладнання для високоефективних низьковуглецевих газових турбін; обладнання для моделювання та випробувань в умовах надвисокої гравітації (центрифуги); обладнання для досліджень трансмутації, керованої прискорювачами; випробувальних полігонів і мереж майбутніх комунікаційних технологій.
03	Передовий та лідерський тип	Будівництво твердотільних рентгенівських лазерів на вільних електронах; високогірних станцій спостереження космічних променів; комплексних експериментальних установок для досліджень в екстремальних умовах; підземних передових фізичних експериментальних установок із наднизьким фоновим випромінюванням; установок для високоточного вимірювання гравітації; прискорювачів важких іонів із сильними струмами.
04	Тип покращення якості життя	Будівництво центрів трансляційної медицини; багатомодальних крос-масштабних центрів біомедичної візуалізації; центрів дослідження фенотипу та генетики модельних тварин; експериментальних полігонів для сейсмічних досліджень; чисельних симуляторів земної системи.

Джерело: https://cset.georgetown.edu/wp-content/uploads/t0284_14th_Five_Year_Plan_EN.pdf

Порівняння основних індикаторів у сфері науки та інновацій 14 та 15 п'ятирічних планів наведено у таблиці 3. Зазначимо, що у 15-ПП зберігається орієнтація на розвиток ринково-орієнтованої інноваційної системи з провідною роллю підприємств та інтеграцією науки, освіти і промисловості. Водночас інноваційна політика набуває більш стратегічного характеру: посилюється акцент на досягненні технологічної самодостатності, розвитку проривних технологій та концентрації ресурсів у пріоритетних напрямках[10]. Це свідчить про перехід від розбудови інституційної основи інноваційної системи до забезпечення глобальної технологічної конкурентоспроможності.

ТАБЛИЦЯ 3 – Порівняння ключових індикаторів у сфері науки та інновацій 14 та 15 планів розвитку Китаю

Індикатор	14-й п'ятирічний план (2021–2025)	15-й п'ятирічний план (2026–2030)
Наукоємність	Середньорічне зростання витрат на ДіР понад 7%	Збереження темпів зростання, акцент на ефективності та структурі витрат
Фундаментальні дослідження	Збільшення частки базових досліджень у загальних витратах на ДіР	Подальше посилення ролі фундаментальної науки
Інноваційна спроможність	Орієнтація на входження до групи інноваційних країн	Орієнтація на глобальне технологічне лідерство
Технологічна самодостатність	Присутня як один із напрямів	Центральний пріоритет інноваційної політики
Роль бізнесу у ДіР	Підприємства як основні суб'єкти інновацій	Посилення ролі бізнесу та комерціалізації
Високотехнологічні сектори	Розвиток високотехнологічних секторів	Фокус на стратегічних технологіях (AI, напівпровідники, біо-, квантові технології)
Людський капітал у науці	Розвиток STEM-кадрів	Посилення конкуренції за таланти, у т.ч. глобальні
Комерціалізація інновацій	Розвиток трансферу технологій	Розширення фінансових інструментів (венчур, IPO, IP-фінансування)
Інноваційна інфраструктура	Розвиток зон високих технологій, інноваційних платформ	Масштабування та підвищення ефективності інфраструктури

Джерело: побудовано авторами за даними

<https://www.china-briefing.com/news/chinas-15th-five-year-plan-key-insights-for-foreign-investors/>

Центральне місце в інноваційній політиці 15-ПП займає розвиток власних критично важливих технологій. Зокрема, акцент зроблено на зменшенні залежності від імпортованих технологічних рішень та формуванні національних спроможностей у

стратегічних секторах, таких як мікроелектроніка, штучний інтелект, квантові технології, біотехнології та нові матеріали. Це свідчить про переорієнтацію інноваційної політики з моделі відкритого запозичення до моделі внутрішньо орієнтованого технологічного розвитку.

Важливим напрямом є підтримка розвитку проривних (frontier) технологій та формування нових галузей економіки. Паралельно передбачається модернізація традиційних секторів шляхом впровадження цифрових технологій, автоматизації виробництва та переходу до низьковуглецевих рішень. Таким чином, інноваційна політика поєднує розвиток нових високотехнологічних секторів із трансформацією існуючої промислової бази.

Суттєва увага приділяється посиленню фундаментальних досліджень як основи довгострокового інноваційного розвитку. План передбачає підтримку «оригінальних інновацій», що мають забезпечити науково-технологічні прориви та формування власних наукових шкіл. У цьому контексті очікується подальший розвиток національних дослідницьких платформ, великих наукових установок і стратегічних дослідницьких центрів.

Інноваційна політика також орієнтована на забезпечення цілісності інноваційного циклу – від генерації знань до їх комерціалізації. Передбачається поглиблення взаємодії між підприємствами, науково-дослідними установами та університетами, а також розвиток механізмів трансферу технологій і фінансової підтримки інноваційної діяльності. Водночас зберігається провідна роль підприємств як основних суб'єктів інноваційної діяльності.

Загалом, 15-й п'ятирічний план відображає перехід до більш комплексної та стратегічно орієнтованої моделі інноваційного розвитку, у якій наука та технології розглядаються не лише як фактор економічного зростання, але й як інструмент забезпечення національної безпеки та глобального технологічного лідерства.

3. Структура наукової системи Китаю

Науково-технічна та інноваційна політика впроваджується через тематичні програми, ініціативи та різного роду інструменти як на державному, так і на регіональному рівнях. На державному рівні основними органами влади, які імплементують науково-технічну та інноваційну політику є Міністерство науки і технологій (MOST), Національна комісія з розвитку та реформ (NDRC) та Міністерство промисловості й інформатизації (MIIT) (рис.1). Зокрема, вони є головними координаторами реалізації державних стратегій, як **“Made in China 2025”**, **“Internet+”**, **“Digital Economy Development Plan”**, а також програм з декарбонізації та інновацій у галузі океанічних досліджень.

Важливу роль у науково-технічній та інноваційній сфері Китаю також відіграють Академії наук (Китайська академія наук, Китайська інженерна академія, Китайська академія суспільних наук, Китайська академія сільськогосподарських наук, Китайська академія медичних наук тощо), національні фонди (Natural Science Foundation of China, Фонд природничих наук (Natural Science Foundation), Фонд соціальних наук, Постдокторський фонд тощо), а також **регіональні органи** влади та наукові інституції (провінційні програми S&T, провінційні/регіональні академії наук тощо).

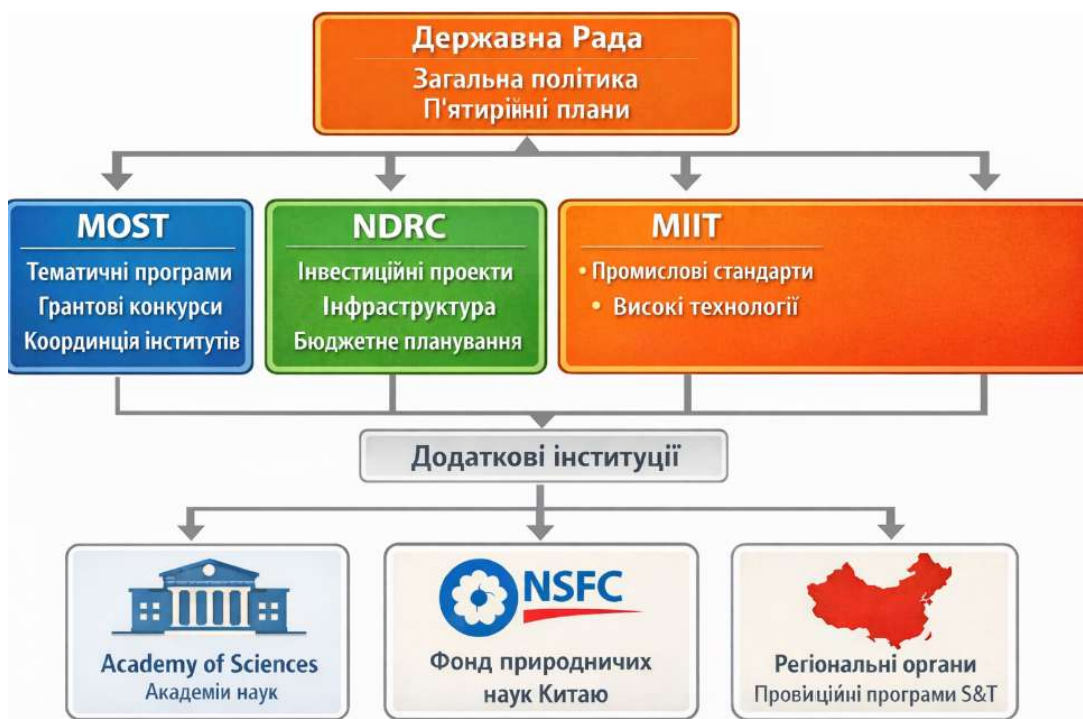

Рисунок 1. Структура наукової системи Китаю

Наукові ДіР в Китаї здійснюються розгалуженою мережею установ, кількісні та кадрові характеристики якої відображено у Таблиці 4. Аналіз динаміки установ, що здійснюють ДіР у Китаї, свідчить про системне розширення науково-технологічної інфраструктури з чіткою секторальною специфікою.

Державний сектор наукової системи Китаю становив 8.2% за чисельністю наукового персоналу в еквіваленті повної зайнятості. Він є найбільш стабільною складовою наукової системи, хоча він демонстрував негативну динаміку порівняно з 2020 роком.

ТАБЛИЦЯ 4 – Основні показники наукової системи Китаю:

	2022	2023	2024
Кількість ДіР установ			
державний	2871	2890	2881
вища освіта (структурні ДіР підрозділи в складі університетів)*	24745	26881	28814
підприємницький сектор (промислові підприємства)		149068	171897
Кількість університетів	2760	2822	2870
Чисельність персоналу ДіР *10000			
державний	55.9	57.9	61.8
вища освіта (структурні ДіР підрозділи в складі університетів)	151.9	185.5	186.5

підприємницький сектор (промислові підприємства)	н/д	458.9	506.5
Середній розмір ДіР установи, осіб			
державний	194.7	200.3	214.5
вища освіта (структурні ДіР підрозділи в складі університетів)	61.4	69.0	64.7
підприємницький сектор (промислові підприємства)	н/д	30.8	29.5
Кількість ДіР установ в складі університету	9.0	9.5	10.0

Джерело: складено авторами на основі даних Статистичного щорічника Китаю. URL: <https://www.stats.gov.cn/sj/ndsj/2025/indexeh.htm>
(розділ 20)

Так, загальна кількість державних науково-дослідних установ скоротилася з 3109 до 2881, що зумовлено зменшенням установ регіонального рівня, тоді як кількість установ національного рівня зростає до 751. Також відбувається зростання чисельності наукового персоналу та середнього розміру організацій (215 осіб, зайнятих ДіР), що вказує на концентрацію ресурсів і укрупнення дослідницьких центрів. Зазначена тенденція може свідчити про процеси консолідації наукової інфраструктури та перерозподіл управлінських функцій на користь центральних інституцій. Крім того, приблизно половина організацій регіонального рівня, що виконували ДіР, знаходиться у 6 найбільших регіонах, тоді як в інших провінціях кількість таких установ становить 40-50 одиниць.

Такі параметри установ у державному секторі свідчать про відносно великий масштаб діяльності: за чисельністю персоналу китайські організації значно переважають українські наукові установи державного сектору, зокрема наукові інститути НАН України, середній розмір яких приблизно 90 осіб.

Також варто відзначити, що у державному секторі наукової системи Китаю частка наукового персоналу, що зайнята виконанням фундаментальних ДіР, становить 25%, прикладних – 35%, а експериментальних розробок – 40%. Більше того, найбільш виражену динаміку за період 2020-2024 рр. зафіксовано у фундаментальних дослідженнях, де приріст склав 30%, що відображає стратегічну орієнтацію на розвиток фундаментальної науки. Чисельність наукового персоналу, зайнятого виконанням прикладних досліджень зросла на 17%, а дослідно-конструкторських розробок – на 5%.

Водночас сектор вищої освіти, частка якого становила у 2024 році майже 25% за чисельністю наукових кадрів, демонструє інтенсивне зростання як за кількістю установ/структурних одиниць (понад 28,8 тис. у 2024 році), так і за їх інтеграцією в університетське середовище, що проявляється у збільшенні кількості дослідницьких підрозділів у розрахунку на один університет, яка зросла у 2024 році до 10. Це свідчить про поглиблення взаємозв'язку між освітою і наукою та посилення ролі університетів як ключових осередків генерації знань. Втім, середній розмір наукової структурної одиниці залишається стабільним – близько 65 осіб, зайнятих ДіР.

Найдинамічніший розвиток характерний для підприємницького сектору, який є найбільшим сектором наукової системи Китаю (67% за чисельністю наукових кадрів). В ньому спостерігається суттєве зростання як кількості установ (до майже 172 тис.), так і чисельності зайнятого персоналу (понад 5 млн осіб). Попри це, середній розмір таких

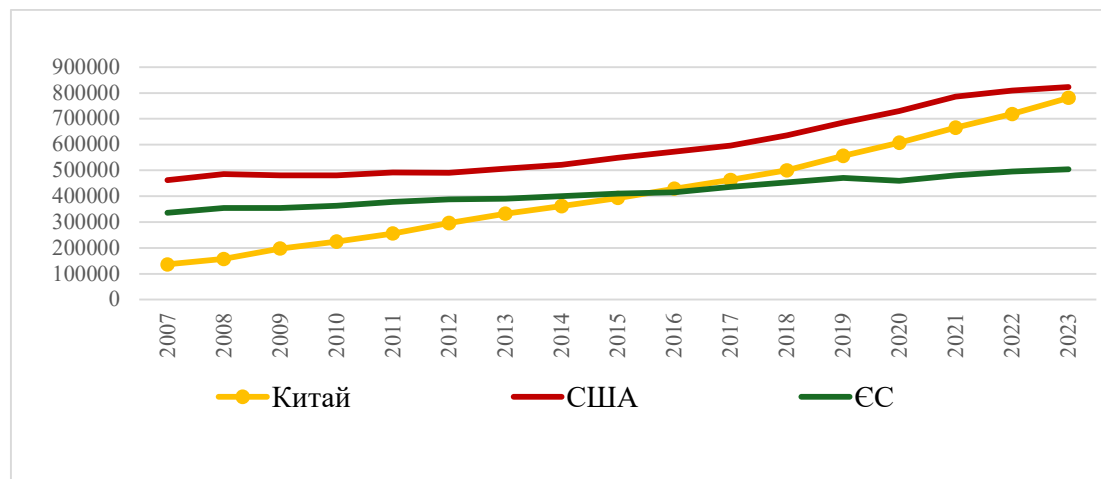
організацій залишається відносно невеликим (30 осіб), що відображає поширену практику формування компактних і гнучких дослідницьких підрозділів у межах промислових підприємств, орієнтованих на швидке впровадження експериментальних розробок та інновацій.

Загалом сформована структура поєднує стабільність і масштаб державного сектору, інституційну експансію вищої освіти та високу адаптивність бізнесу. Це забезпечує ефективну трансформацію наукових результатів у технологічні рішення і підтверджує характерну для Китаю модель інноваційного розвитку, засновану на тісній взаємодії науки, освіти та виробництва.

4. Фінансування наукових досліджень

У 2024 році загальні витрати на ДіР в Китаї досягли 3632,7 млрд юанів (понад 507 млрд дол. США за середнім курсом), що на 8,9% більше, ніж у 2023 році та на 48% більше ніж у 2020 році. В абсолютних числах це дає можливість Китаю посідати 2-ге місце у світі за витратами на ДіР. Однак, при врахуванні паритету купівельної спроможності Китай вже займає перше місце, випереджаючи у 2024 році США на декілька млрд доларів у постійних цінах 2015 року за ПКС[11]. У 2025 році зростання витрат на ДіР в Китаї продовжилося, і вони перевищили 550 млрд дол. США (3.9 трлн юаней).

При цьому наукоємність ВВП Китаю у 2024 та 2025 роках щорічно зростала на 0.11 процентних пункти і досягнула 2,8%[12], що значно перевищує рівень наукоємності в ЄС. Більше того, було перевищено і середній рівень по країнам ОЕСР. Відзначимо, що наукоємність ВВП Китаю стабільно зростає впродовж кількох десятиліть. З 1991 року вона зросла з 0.72% до 2.8% у 2025 році[13].

Примітка. Дані ОЕСР обмежені 2023 роком

Рисунок 2. Витрати на ДіР, дол. США ПКС

Джерело: побудовано авторами на основі даних URL:

<https://www.oecd.org/en/data/insights/statistical-releases/2025/03/rd-spending-growth-slows-in-oecd-surges-in-china-government-support-for-energy-and-defence-rd-rises-sharply.html>

Темпи зростання витрат на ДіР в Китаї останні півтора десятиріччя також суттєво перевищують середній рівень по країнам ОЕСР, США та ЄС (рис.4). Так, у 2023 році рівень зростання на 8,7% продовжував перевищувати зростання в країнах ОЕСР, Сполучених Штатах (1,7%) та Європейському Союзу (1,6%). Найбільші економіки ЄС

уповільнили загальне зростання витрат на ДіР: в Німеччині вони зросли лише на 0,8%, тоді як у Франції впали на 0,5%. На противагу цьому витрати на ДіР в Іспанії та Польщі зросли понад 8%. В Ірландії ж вони скоротилися на 2,4% у 2023 році після значного зростання у 2022 році, яке відбулося завдяки капітальним проектам ДіР великих підприємств. Зростання витрат на ДіР в Японії (2,7%) та Кореї (3,7%) перевищило середній показник по ОЕСР, хоча значно поступається Китаю[14].

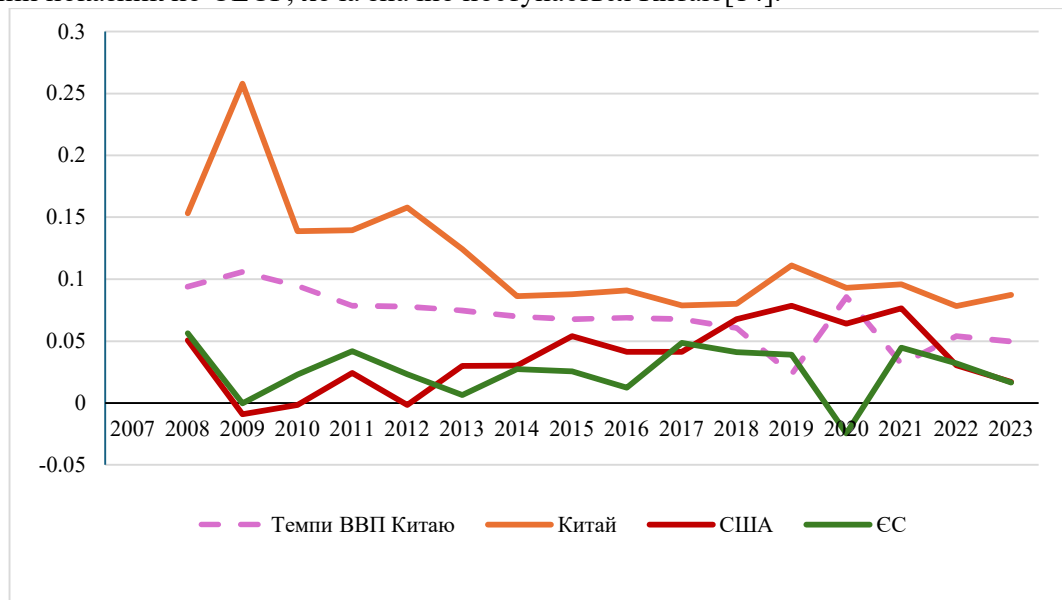

Рисунок 3. Річні темпи зростання витрат на ДіР

Джерело: побудовано авторами на основі даних URL:

<https://www.oecd.org/en/data/insights/statistical-releases/2025/03/rd-spending-growth-slows-in-oecd-surges-in-china-government-support-for-energy-and-defence-rd-rises-sharply.html>

У структурі джерел фінансування ДіР домінує підприємницький сектор: понад 77% витрат на ДіР здійснюється приватним бізнесом, що свідчить про активне залучення компаній (рис.4). Серед найбільших корпоративних дослідницьких центрів: Baidu (дослідження ШІ), Alibaba (дослідження ШІ, хмарних технологій, квантових обчислень), Tencent – AI Lab, Robotics X Lab, Quantum Lab, Huawei (мікроелектроніка, 5G, 6G), Xiaomi BYD, ZTE та інші.

Водночас, попри найменшу частку (близько 8%) сектор вищої освіти у 2015–2023 роках продемонстрував найвищі темпи зростання – у 2,3 рази що може свідчити про зростаючу роль університетів в науковій системі Китаю.

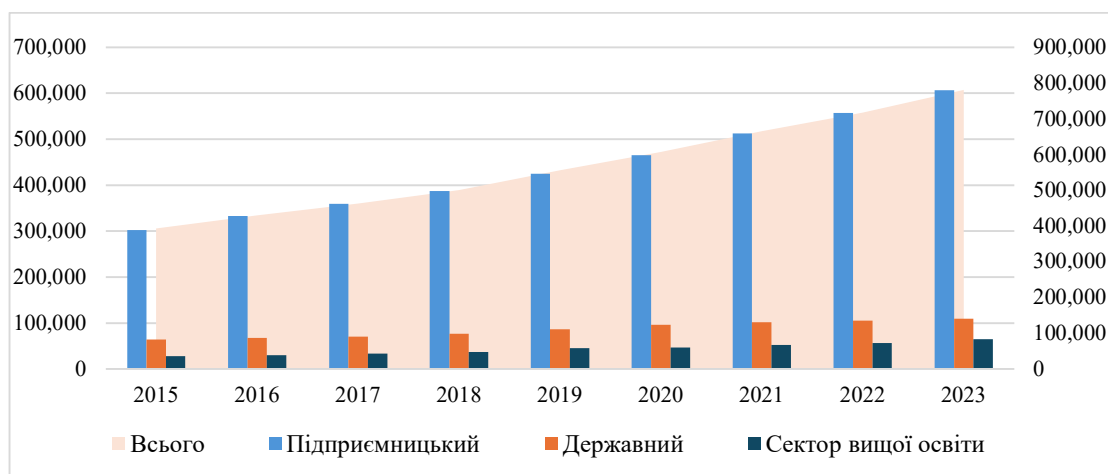

Рисунок 4. Витрати на ДіР за секторами діяльності, млн дол. США у постійних цінах 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними бази ОЕСР. URL:
[https://data-](https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_RDS_GERD%40DF_GERD_TORD&df[ag]=OECD.STI.STP&df[vs]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2BPNP%2B_T...BR%2BAR%2BED%2BCAP_EX_NEC%2B_T...USD_PPP.&pd=2015%2C&to[TIME_PERIOD]=false&vw=t)

[explorer.oecd.org/vis?lc=en&df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_RDS_GERD%40DF_GERD_TORD&df\[ag\]=OECD.STI.STP&df\[vs\]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2BPNP%2B_T...BR%2BAR%2BED%2BCAP_EX_NEC%2B_T...USD_PPP.&pd=2015%2C&to\[TIME_PERIOD\]=false&vw=t](https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_RDS_GERD%40DF_GERD_TORD&df[ag]=OECD.STI.STP&df[vs]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2BPNP%2B_T...BR%2BAR%2BED%2BCAP_EX_NEC%2B_T...USD_PPP.&pd=2015%2C&to[TIME_PERIOD]=false&vw=t)

b

Примітно, що попри низьку частку державних витрат у фінансуванні ДіР за їх обсягами Китай випереджає у 1.5 рази США, підкреслюючи готовність Китаю масштабно використовувати державні ресурси для пришвидшення науково-технологічних проривів. На відміну від США, де ДіР більш зосереджені в університетах та приватному секторі, Китай спрямовує значну частину державного фінансування досліджень безпосередньо через державні лабораторії та інститути [15]/

У структурі витрат за видами робіт домінують експериментальні розробки (82%) (рис.5). Водночас фундаментальні дослідження, попри найменшу частку (6,8%), демонструють найвищу динаміку: їх фінансування зросло у 2,6 рази впродовж 8 років.

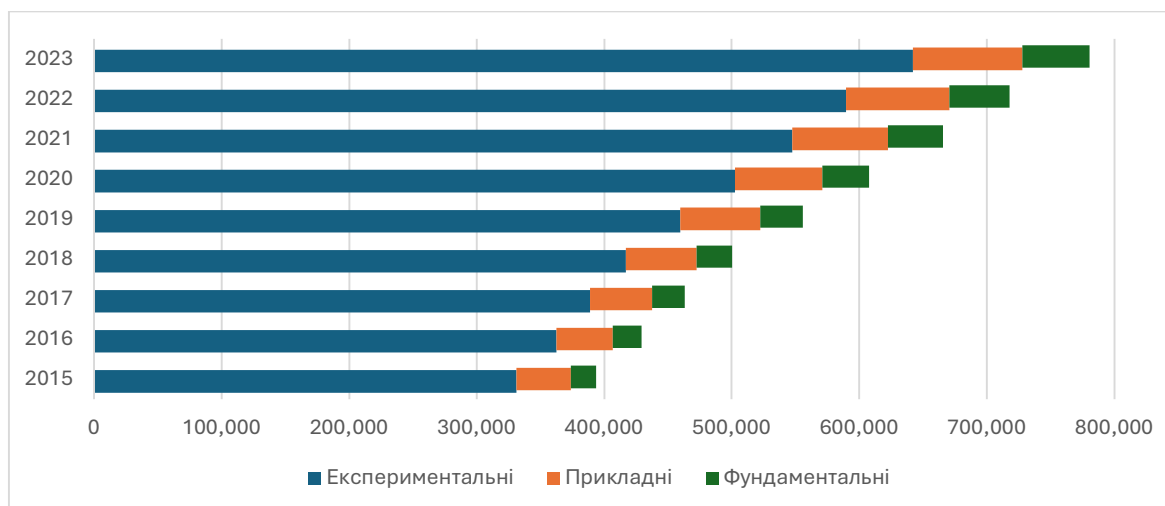

Рисунок 5. Витрати на ДіР за видами досліджень, млн дол. США у постійних цінах 2020 р.

Джерело: побудовано авторами за даними бази даних ОЕСР. URL: [https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_RD_S_GERD%40DF_GERD_TORD&df\[ag\]=OECD.STI.STP&df\[vs\]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2BPNP%2B_T...BR%2BAR%2BED%2BCAP_EX_NEC%2B_T...USD_PPP.&pd=2015%2C&to\[TIME_PERIOD\]=false&vw=t](https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_RD_S_GERD%40DF_GERD_TORD&df[ag]=OECD.STI.STP&df[vs]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2BPNP%2B_T...BR%2BAR%2BED%2BCAP_EX_NEC%2B_T...USD_PPP.&pd=2015%2C&to[TIME_PERIOD]=false&vw=t)

b

Таким чином, китайська модель фінансування ДіР поєднує сильну бізнес-орієнтовану складову з поступовим нарощуванням інвестицій у фундаментальну науку, що створює основу як для швидких інновацій, так і для довгострокового технологічного лідерства.

5. Основні зміни у системі фінансування

Наразі Китайська влада оголосила про зміни у системі фінансування наукових досліджень з метою підвищення ефективності бюджетних витрат і зменшення бюрократичного навантаження. У першу чергу, спрощується класифікація прямих видатків за допомогою скорочення кількості бюджетних статей з дев'яти до трьох категорій[16]:

- видатки на обладнання,
- операційні видатки та
- оплата праці.

Це спрямовано на зниження адміністративного навантаження при розробленні та контролі бюджетів ДіР проектів.

Паралельно із спрощенням бюджетної структури здійснюється децентралізація управління коштами, яка передбачає передачу повноважень з коригування бюджету від органів управління проектами безпосередньо до установ-виконавців проектів та наукових керівників. Установи отримують право самостійно розпоряджатися видатками на обладнання, тоді як науковці можуть безпосередньо вирішувати щодо розподілу інших фінансових ресурсів у межах затвердженого бюджету без додаткових узгоджень.

Розширення механізму паушального фінансування охоплює переведення його з пілотного статусу на постійну систему для проектів в галузях розвитку талантів та фундаментальних досліджень. Такий підхід дозволяє науковим керівникам самостійно визначати напрями витрачання коштів відповідно до актуальних потреб дослідницької діяльності та без обов'язкової деталізації бюджету на стадії планування.

Істотною зміною є трансформація механізму управління залишками проектних коштів. На відміну від попередньої системи, за якою невитрачені кошти повертались органам управління після двох років, нова система передбачає постійне утримання залишків установою-виконавцем проекту з пріоритетним спрямуванням на потреби первісного наукового колективу. Це створює матеріальну зацікавленість установ у раціональному бюджетуванні та сприяє фінансовій стабільності наукових колективів.

Суттєво підвищені розміри непрямих видатків: з 20%, 15% та 13% до 30%, 25% та 20% відповідно, а для фундаментальних математичних та теоретичних досліджень встановлена спеціальна ставка у 60%. Непрямі видатки можуть повністю спрямовуватися на матеріальні стимули для персоналу, що дозволяє установам інвестувати у залучення та утримання кваліфікованих науковців.

Розширення сфери оплати праці включає введення можливості включення до цієї категорії соціальних внесків та житлово-комунальних виплат, що оплачуються установою. Це узаконює наявну практику та дозволяє установам повністю враховувати витрати на соціальне забезпечення персоналу у бюджетах проектів.

Відповідно до нових положень установи отримали можливість динамічного коригування обсягів матеріальних стимулів персоналу. Центральні заклади освіти, дослідницькі організації та підприємства можуть звертатися до органів опіки з проханнями про коригування матеріальних норм, враховуючи специфічні умови їх розвитку, географічне розташування, поточні рівні виплат та фінансову ситуацію. Це дозволяє адаптувати компенсаційні схеми до локальних умов та конкурентного середовища.

Важливою структурною зміною є впровадження обов'язкового забезпечення кожного проекту фахівцем з науково-господарської фінансової підтримки, який надає професійні послуги з планування бюджету, звітування та управління коштами. Видатки на оплату праці таких спеціалістів можуть фінансуватися за рахунок проектних ресурсів, що сприяє підвищенню якості фінансового управління на операційному рівні та зменшує адміністративний тягар на науковців.

Адміністративна оптимізація передбачає об'єднання окремих процедур фінансової та технічної ревізії проектів в єдину комплексну оцінку ефективності, що проводиться після завершення реалізації проекту. Такий підхід скорочує часові затрати та бюрократичні процедури, водночас, збереження якості оцінювання через комплексний аналіз результатів.

Заключна реформа стосується лібералізації процесів закупівлі науково-дослідницького обладнання. Установи отримують право застосовувати механізм прискореного розгляду та обробки закупівель критично необхідного обладнання без обов'язкових конкурсних процедур, що дозволяє прискорити забезпечення дослідників необхідними ресурсами та скоротити затримки часу в дослідницькій роботі.

6. Людський капітал

Згідно з даними ОЕСР, упродовж 2015–2024 років Китай демонструє стале та значне зростання кадрового потенціалу у сфері ДіР. Загальна чисельність персоналу,

зайнятого ДіР, збільшилась із 5,5 млн осіб у 2015 році до 10,8 млн осіб у 2024 році. В еквіваленті повної зайнятості (FTE) відповідний показник зріс із 3,76 млн до 7,57 млн осіб, або на понад 100%. (рис.6).

Середньорічний темп приросту загальної чисельності за 2015–2024 рр. становив близько 7,8%. При цьому динаміка була нерівномірною: у 2015–2020 рр. щорічний приріст коливався в межах 5–8%, тоді як у 2021–2023 рр. прискорився до 10–14% на рік, після чого дещо сповільнився у 2024 році (+5,6%).

Кількість дослідників в ЕПЗ (FTE) збільшилась із 1,62 млн у 2015 році до 3,18 млн у 2024 році, тобто зросла на 96%. Інші категорії персоналу ДіР (техніки та допоміжний персонал) зростали більш швидкими темпами: з 2,14 млн до 4,39 млн FTE (+105%), що свідчить про випереджальне розширення інфраструктурного та організаційного забезпечення наукової діяльності.

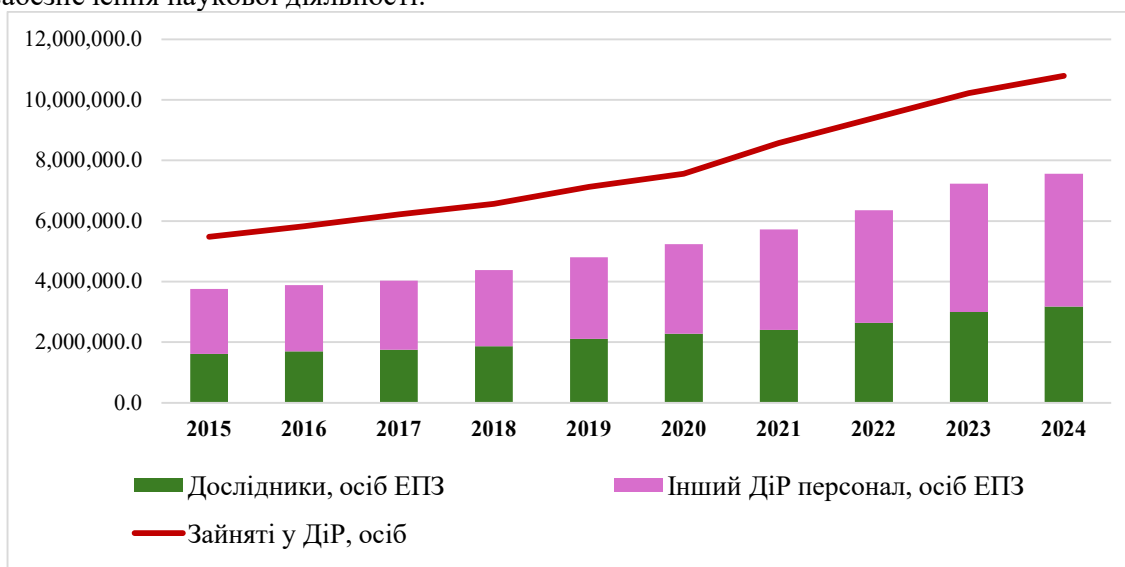

Рисунок 6. Динаміка кадрового потенціалу науки Китаю.

Джерело: побудовано авторами за даними ОЕСР <https://data-viewer.oecd.org/?chartId=1792e90b-ab43-4cfd-a613-2bbb5f8b8fce>

Найпомітніше прискорення чисельності наукових кадрів припадає на 2021–2023 роки: загальна чисельність персоналу зросла на приблизно на 2,7 млн осіб, або на 31% відносно рівня 2020 року. При цьому темпи приросту обсягів витрат на ДіР у 2020–2023 роках дещо знизилися. Відповідно, активізація приросту кадрового потенціалу з 6.3% до 10.8% при сповільненні фінансування з середньорічних 11.8% до 10.8% може свідчити про зміну структури витрат у бік людських ресурсів. Тим не менш, приріст чисельності наукових кадрів в Китаї значною мірою визначається зростанням витрат на ДіР у попередньому році. Кожні додаткові 1 млн юанів (140 тис. дол. США) приросту фінансування минулого року призводять у середньому до збільшення кадрів на 2 особи у поточному році.

Що стосується структури кадрового потенціалу науки за секторами виконання, то в ній домінують дослідники у підприємницькому секторі, хоча його частка впродовж 2015–2024 рр. зменшилася з 62,7% до 60,4% (рис.7). Також зменшилася й частка державного сектору на 4,2 відсоткові пункти до 14,7% у 2024 році.

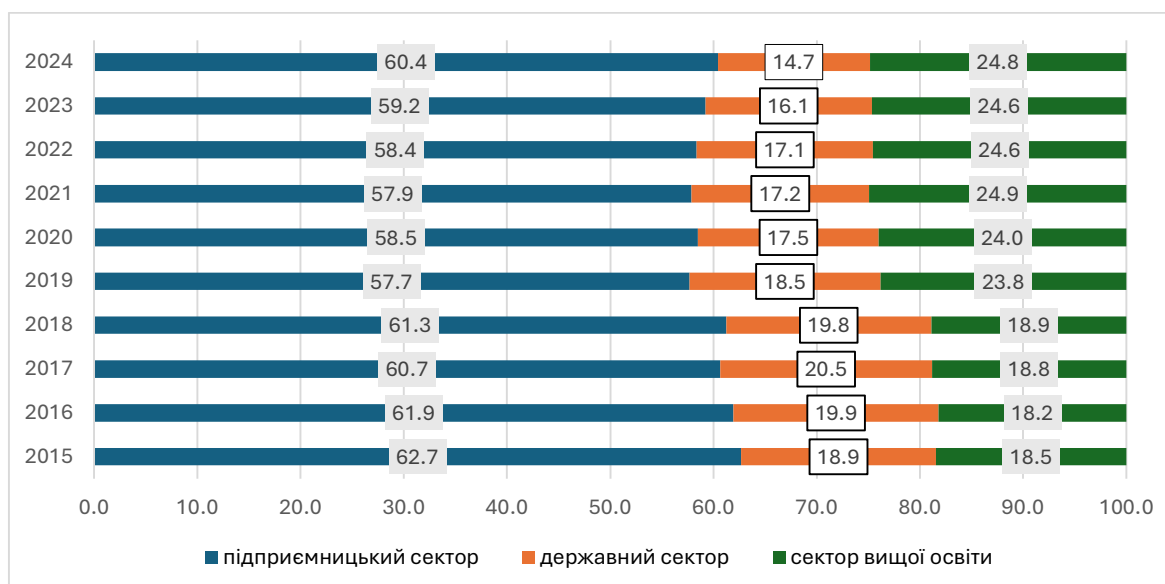

Рисунок 7. Частка дослідників за секторами діяльності, 2015-2024, %

Джерело: побудовано авторами за даними ОЕСР. URL: [https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&fs\[0\]=Topic%2C1%7CScience%252C%20technology%20and%20innovation%23INT%23%7CResearch%20and%20development%20%28R%26D%29%23INT_RD%23&pg=0&fc=Topic&bp=true&snb=19&df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_RDS_PERS%40DF_PERS_FORD&df\[ag\]=OECD.STI.STP&df\[vs\]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2B T.. T%2BRSE.. T..PS_FTE&pd=2015%2C&to\[TIME_PERIOD\]=false&vw=tb](https://data-explorer.oecd.org/vis?lc=en&fs[0]=Topic%2C1%7CScience%252C%20technology%20and%20innovation%23INT%23%7CResearch%20and%20development%20%28R%26D%29%23INT_RD%23&pg=0&fc=Topic&bp=true&snb=19&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_RDS_PERS%40DF_PERS_FORD&df[ag]=OECD.STI.STP&df[vs]=1.0&dq=CHN.A..BES%2BGOV%2BHES%2B T.. T%2BRSE.. T..PS_FTE&pd=2015%2C&to[TIME_PERIOD]=false&vw=tb)

Поряд з цим, сектор вищої освіти продемонстрував зростання на 6,3 в.п. і досягнув 24,8%. В абсолютних цифрах, чисельність дослідників в ЕПЗ в секторі вищої освіти Китаю збільшилася на майже 500 тис. (2,64 рази), тоді як в державному секторі лише на 162,5 тис. (у 1,5 рази), а у підприємницькому на 907 тис. (1,9 рази).

Загалом, аналіз даних за період 2004-2024 років свідчить про різноманітність структур впливу джерел фінансування на розвиток кадрового потенціалу у сфері досліджень і розробок. У Китаї домінує приватне фінансування, яке суттєво впливає на зростання чисельності дослідників як у бізнес-секторі, так і у державному. Так, зростання бізнес-фінансування ДіР на 1% сприяє збільшенню чисельності персоналу ДіР в підприємницькому секторі на 0.96%. При цьому бізнес-фінансування впливає і на чисельність кадрів у державному секторі (на 0.93%), хоча на сектор вищої освіти вплив фінансування з боку підприємницького сектору та державного був не значимий.

В ЄС же спостерігається більш збалансована модель функціонування наукової системи, в якій кожен тип фінансування (приватний, державний і міжнародний) відіграє свої специфічні ролі, сприяючи розвитку людських ресурсів у відповідних сферах. Так, зміна обсягів бізнес-фінансування ДіР на 1% сприяє зростанню ДіР персоналу в цьому секторі на 0.75%, державне фінансування позитивно відображається на динаміці ДіР персоналу в державному секторі на 0.91% та у секторі вищої освіти на 0.25%. Крім того, іноземне фінансування має статистично значущий позитивний ефект у державному секторі (0.21%), але незначний негативний ефект на динаміку кадрів у секторі вищої освіти (-0.06%).

Таким чином, можна стверджувати, що модель формування кадрового потенціалу науки у Китаї здебільшого залежить від активності бізнесу, тоді як у ЄС спостерігається більш збалансований підхід із різноманітними джерелами фінансування, що підтримують розвиток відповідних інституційних секторів.

7. Наукова продуктивність

За даними NSF Science & Engineering Indicators 2024 Китай посідає 1-е місце у світі за кількістю публікацій у науково-технічних журналах, адже його частка складає 27 % глобального обсягу (США — 14 %, ЄС — 17 %). За показником високоцитованих робіт (топ-10 %) Китай посідає друге місце, поступаючись лише США.

За даними Nature Index 2024 з топ-10 провідних світових наукових установ за показником “share”¹ в передових наукових журналах вісім з Китаю, серед яких Академія наук КНР, Науково-технологічний університет Китаю, Пекінський університет тощо (див. Табл.5)

ТАБЛИЦЯ 5 – Топ-10 провідних світових наукових установ за показником “share”

Rank	Institution	Share 2023	Share 2024	Count 2024	Change in Adjusted Share 2023-2024
1	Chinese Academy of Sciences (CAS), China	2253.6	2776.9	9445	0.062
2	Harvard University, United States of America (USA)	1206.9	1155.2	3915	-0.175
3	University of Science and Technology of China (USTC), China	651.5	850.6	2609	0.125
4	Zhejiang University (ZJU), China	598.5	819.6	2118	0.18
5	Peking University (PKU), China	622.0	812.3	3080	0.125
6	University of Chinese Academy of Sciences (UCAS), China	647.1	793.6	3925	0.057
7	Tsinghua University, China	610.9	769.6	2526	0.085
8	Nanjing University (NJU), China	618.7	755.2	1864	0.052
9	Max Planck Society, Germany	650.8	752.2	2847	-0.004
10	Shanghai Jiao Tong University (SJTU), China	512.5	713.2	1936	0.199

Джерело: **2025 Research Leaders: Leading institutions. URL:**

<https://www.nature.com/nature-index/research-leaders/2025/institution/all/all/global>

Згідно з даними за 2024 рік внесок Китаю у світову науку зростає настільки швидко, що його відрив від США в базі даних Nature Index збільшився більш, ніж у чотири рази лише за один рік.

¹ показник питомого внеску установи або країни у наукову публікацію, який визначається як частка авторів, афілійованих з відповідною установою чи країною, з урахуванням загальної кількості співавторів та їхніх афіліацій. При цьому вважається, що всі автори зробили рівний внесок, а сумарне значення показника для однієї публікації дорівнює 1.0

Китай очолив список із часткою (основним показником Nature Index, що відстежує внесок авторів у наукові статті в базі даних) 32 122 у 2024 році, частка США становила 22 083 (рис.8).

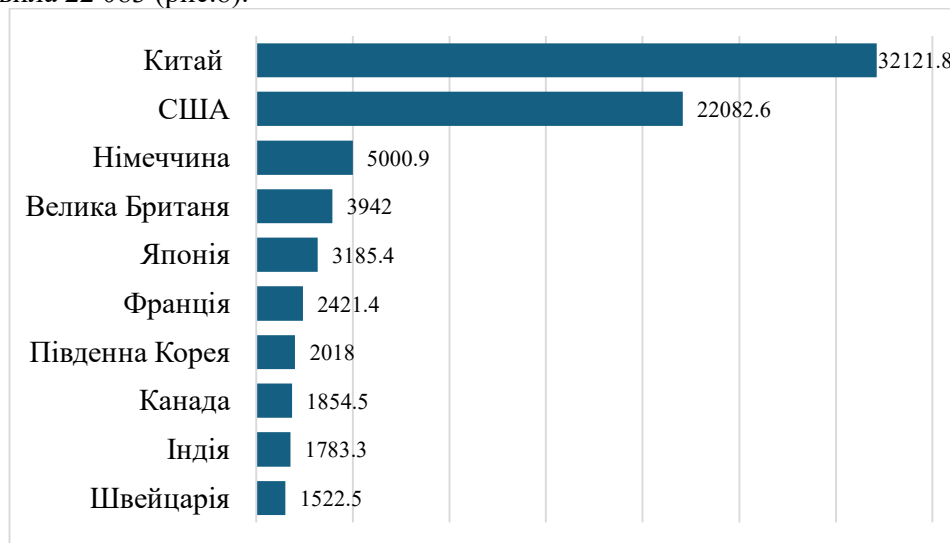

Рисунок 8. Топ 10 країна за індексом Nature, «Share», 2024 р.

Джерело: побудовано авторами на основі URL: <https://www.nature.com/nature-index/research-leaders/2025/nature-index-2025-research-leaders-united-states-losing-ground-as-chinas-lead-expands-rapidly.html>

При цьому за галузями науки Китай випереджає США у хімії, фізиці та науках про навколишнє середовище, тоді як США зберігають лідерство у біології та медицині.

Скоригований показник Share Китаю, який враховує щорічні коливання обсягу статей у базі даних у порівнянні з попереднім роком, зріс на 17,4% за рік до 2023 року. Водночас скоригований показник Share США впав на 10,1% [17].

За даними бази WoS Core Collection кількість статей опублікованих китайськими вченими або за їх участю за період 2022-2025 роки становила майже 3,85 млн одиниць, що практично дорівнює науковому доробку за період 2015-2021 роки. При цьому відбуваються й деякі зміни у тематиці публікацій (рис. 9).

Рисунок 9. Еволюція тематики наукової роботи Китаю.

Джерело: складено авторами за даними WoS Core Collection

Попри збереження стабільного лідерства фундаментальних напрямів для енергопереходу та цифровізації напрямів: Electrochemistry (зростання частки з 2.62% до 3.18%), Computer Vision & Graphics та Power Systems & Electric Vehicles, — активізувалися дослідження в сфері Metallurgy Engineering (1.55%). Примітно, що Wireless Technology попри зменшення частки публікацій перемістилися з 7-го та 5-е місце. Разом з цим частка Telecommunication скоротилася на 0.5 відсоткові пункти, а її позиція з 8 до 18-го місця.

Також зафіксовано суттєву інтенсифікацію робіт у сферах Geotechnical Engineering (підняття з 15 на 7 позицію) та Sustainability Science, що відображає національний пріоритет розвитку сталої інфраструктури та екологічної безпеки. Одночасно з цим відбувається зміна парадигми в біологічних науках: стрімке падіння інтересу до тем Micro & Long Noncoding RNA (втрата 20 позицій у рейтингу та скорочення частки майже удвічі) супроводжується зростанням ваги прикладних медичних напрямів, як-от Immunology та Molecular & Cell Biology: Cancer. Отримані дані підтверджують перехід китайської наукової системи від широкого охоплення загальних дисциплін до глибокої спеціалізації у критичних технологіях (робототехніка, автоматизація, новітнє матеріалознавство), що безпосередньо корелює з державними програмами інноваційного розвитку.

Політика щодо скорочення фінансування університетів, яку проводила у 2025 році адміністрація президента США Дональда Трампа, створила умови для «відтоку мізків» та пошуку серед вчених нових країн для досліджень. Дані Nature Index свідчать про те, що дослідники з Китаю посилюють співпрацю з вченими з інших азіатських країн, тоді як партнерські відносини між Китаєм і США слабшають [17].

Зазначена тенденція підтверджується і з даними WoS Core Collection. Так, у 2022-2025 роках різко скоротилася інтенсивність співпраці китайських вчених зі США (падіння частки спільних публікацій з 10,69% у 2015-2021 роках до 6,12%). Цей тренд супроводжується поступовим переходом від домінування північноамериканського вектора до диверсифікації партнерств, зокрема через зміцнення зв'язків із країнами Близького Сходу та Південної Азії, де Саудівська Аравія та Пакистан продемонстрували найбільш стрімке зростання присутності в спільних проектах. Водночас європейський напрям (зокрема Велика Британія та Німеччина) залишається найбільш стабільним компонентом міжнародної колаборації, зберігаючи свої позиції в структурі публікацій майже без змін. Такі зсуви вказують на формування нової архітектури наукової дипломатії Китаю, орієнтованої на зниження стратегічної залежності від США та розширення впливу в межах глобального Півдня.

В останні роки найбільша співпраця наукових установ Китаю в сфері публікацій відбувалася з такими країнами, як Німеччина, Сінгапур та Франція [18].

8. Інноваційна діяльність

За даними Global Innovation Index (WIPO), за останні 12 років Китай піднявся на 29 позицій і у 2025 році вперше увійшов до топ-10, посівши 10 місце, а також зайняв перше місце у світі за показником створення знань і технологічних розробок. Також Китай лідирує у світі за кількістю поданих патентних заявок і має найбільшу кількість інноваційних кластерів у топ-100 (24), включаючи Шеньчжень–Гонконг–Гуанчжоу та Пекін, обидва з яких є осередками патентів, науки та, дедалі більше, венчурного капіталу. Експорт високотехнологічної продукції та позиція Китаю у глобальних ланцюгах створення вартості продовжують зміцнюватися, особливо у стратегічних секторах, таких як штучний інтелект, напівпровідники та зелені технології. Хоча Китай відставав у сфері приватного фінансування інновацій, він швидко скорочує цей розрив. Зараз він посідає 2-ге місце як за кількістю угод з венчурним капіталом на пізніх стадіях, так і за обсягом фінансування ДіР з боку бізнесу, а також 3-тє місце серед провідних корпоративних інвесторів у ДіР у світі, що підкреслює зростаючу роль його приватного сектору у стимулюванні інновацій [19].

Попри це, за часткою у тріадних патентних ролинах Китай (12%) все ще відстає від ЄС (17.9%) та США (23.4%). Варто відзначити, що за останні двадцять років у Китаї найбільш інтенсивна ця частка зростала з 2013 по 2020 роки (рис.10). Натомість ЄС демонструє негативну динаміку, що свідчить про втрачання його технологічного лідерства.

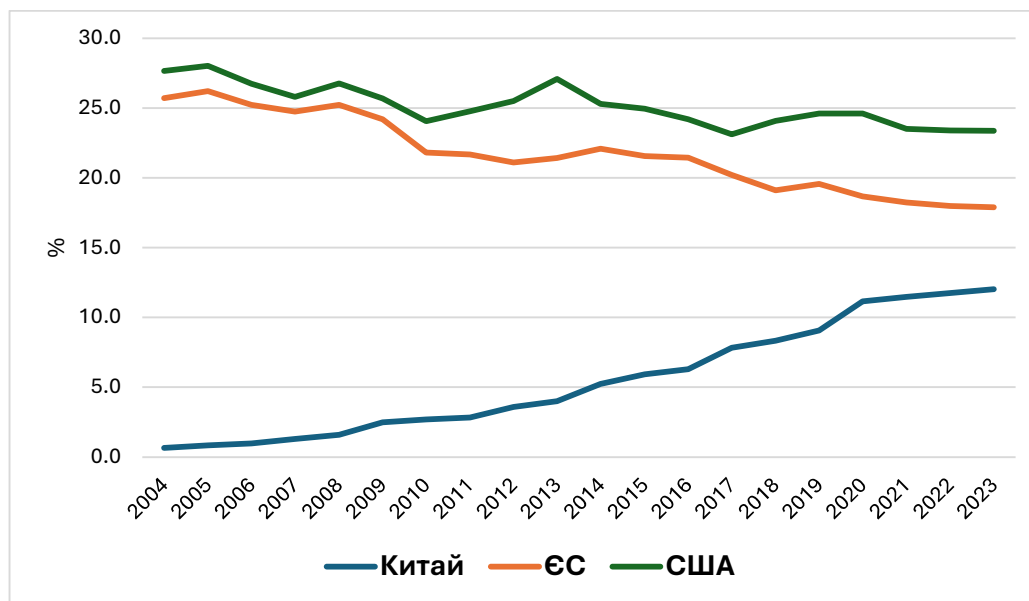

Рисунок 10. Динаміка частки країн у тріадних патентних родинях

Джерело: складено за даними ОЕСР.

<https://stats.oecd.org/wbos/fileview2.aspx?IDFile=4a027aba-85c3-46c2-a974-524ed1fe1567>

Серед найпотужніших секторів – електроніка, телекомунікації, відновлювана енергетика, електромобілі, хімічна промисловість.

Аналітичний центр ITIF (США, 2024) відзначає, що Китай «...швидко наближається до рівня США та ЄС у 10 ключових високотехнологічних галузях» – робототехніці, напівпровідниках, ШІ, біофармацевтиці, матеріалознавстві тощо [20].

Впродовж 14-ї п'ятирічної програми (2021-2025) науково-технічні та промислові інновації Китаю дедалі більше інтегрувалися, що призвело до швидкого розвитку нових якісних продуктивних сил. Обсяг доданої вартості великих високотехнологічних виробничих підприємств, кожне з яких має річний оборот основного бізнесу щонайменше 20 мільйонів юанів (близько 2,8 мільйона доларів США), зріс на 42% порівняно з кінцем 13-ї п'ятирічної програми (2016-2020).

Більше того, протягом 14-ї п'ятирічної програми інноваційні можливості підприємств значно покращилися. У 2024 році 524 підприємства материкового Китаю увійшли до списку 2000 провідних промислових підприємств світу за обсягом інвестицій у дослідження та розробки, що становить 26,2% від загальної кількості, що на 4,8 відсоткових пункти більше, ніж у 2020 році [21].

У 2024 р. до десятки провідних наукових проривів Китаю (за версією журналів «Science and Technology Review» та «National Science Review») увійшли:

- розробка надпровідного квантового процесора нового покоління;
- відкриття у сфері термоядерного синтезу (реактор EAST);
- нові технології нейронних чипів для ШІ;
- місія “Чан’е-6” із доставлення зразків ґрунту з зворотного боку Місяця;
- створення найпотужнішого у світі мікроскопа електронного типу.

Ключові проекти 14-й п'ятирічного плану (58 проектів) наведено у Додатку А.

9. Висновки: пріоритети політики та виклики

Китай послідовно реалізує стратегічний курс на перетворення з технологічного імпортера на глобального лідера інновацій. Цей курс закріплено в системі п'ятирічних планів і набуває нової інтенсивності в рамках 15-го плану (2026–2030), де технологічна самодостатність є центральним пріоритетом, а ключовими напрямками визначено штучний інтелект, мікроелектроніку, квантові технології та біомедицину.

За масштабами фінансування науки Китай вийшов на провідні позиції у світі, а темпи зростання витрат на ДіР стабільно випереджають США та ЄС. Наукоємність ВВП перевищила середній рівень країн ОЕСР. Домінуючу роль у фінансуванні відіграє приватний бізнес, тоді як університетський сектор демонструє найвищу динаміку зростання. Паралельно здійснюється реформа системи управління науковими бюджетами: спрощення процедур, децентралізація повноважень, розширення паушального фінансування та підвищення ставок непрямих видатків.

Кадровий потенціал науки за десятиліття подвоївся і наразі налічує понад 10 млн осіб. Найбільшою є частка дослідників у підприємницькому секторі, проте університетська наука розвивається найшвидше. Система цілеспрямовано орієнтована на залучення глобальних талантів.

Наукова продуктивність Китаю досягла рекордного рівня: країна є світовим лідером за обсягом публікацій та посідає перше місце в авторитетному Nature Index, випередивши США. Вісім із десяти найкращих наукових установ світу — китайські. В інноваційній сфері Китай уперше увійшов до десятки найінноваційніших країн світу за Global Innovation Index (WIPO), лідирує за кількістю патентних заявок та інноваційних кластерів. Разом з тим частка тріадних патентів залишається нижчою, ніж у США та ЄС, що засвідчує певний розрив між кількісним зростанням і глобальним технологічним впливом.

Серед ключових викликів – забезпечення якості наукових результатів, подолання залежності від імпортного обладнання та критичних компонентів (насамперед у мікроелектроніці), а також переорієнтація міжнародного наукового співробітництва в умовах послаблення зв'язків із США.

Загалом Китай здійснює системний перехід від кількісного нарощування науково-технічного потенціалу до якісних проривів і глобального технологічного лідерства. За збереження нинішніх тенденцій найближчим часом очікується суттєве посилення його конкурентних позицій у критичних технологіях.

Наявність даних

Дані, використані в цьому дослідженні, отримані з відкритих джерел. Статистика витрат на ДіР та кадрового потенціалу науки доступна в базі даних OECD Research and Development Statistics (<https://data-explorer.oecd.org>). Дані щодо наукової продуктивності доступні у базах Web of Science Core Collection (<https://www.webofscience.com>) та Nature Index (<https://www.nature.com/nature-index>). Інноваційні показники представлені у відкритому звіті WIPO Global Innovation Index 2025 (<https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2025>). Статистика Китаю доступна у Статистичному щорічнику КНР на сайті Національного бюро статистики (<https://www.stats.gov.cn>). Офіційні програмні документи КНР розміщені на порталі Держради КНР (<https://www.gov.cn>) та Міністерства закордонних справ КНР (<https://www.fmprc.gov.cn>).

Список посилань

1. Держрада КНР. 15-й п'ятирічний план науково-технічного розвитку КНР (2026–2030). Жовтень 2025 р. URL: https://www.gov.cn/zhengce/202510/content_7046306.htm (дата звернення: 23.05.2026).
2. *China seeks self-reliance in science in next five-year plan*. Nature News. 2025. URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-025-03491-w> (дата звернення: 23.05.2026).
3. *China's R&D spending intensity reaches 2.8% in 2025, surpassing OECD economies for 1st time*. Global Times. January 2026. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202601/1353604.shtml> (дата звернення: 23.05.2026).
4. *China's Next Move: Economic Priorities and Policy Shifts in 2026*. Asia Society Policy Institute. 2026. URL: <https://asiasociety.org/policy-institute/chinas-next-move-economic-priorities-and-policy-shifts-2026> (дата звернення: 23.05.2026).
5. Державна комісія з розвитку і реформ КНР. How should we understand the push for GDP per capita to reach the «moderately developed» level. China Development and Reform News. 24 грудня 2025 р. URL: https://www.ndrc.gov.cn/wsdwhfz/202512/t20251224_1402596.html (дата звернення: 23.05.2026).
6. Інь Хецзюнь. Chinese sci-tech minister outlines innovation plans for 2026–2030 period. Xinhua / www.gov.cn. 24 жовтня 2025 р. URL: https://english.www.gov.cn/news/202510/24/content_WS68fb6f9bc6d00ca5f9a07016.html (дата звернення: 23.05.2026).
7. Rödl & Partner. China's new Five-Year-Plan 2026–2030. 16 грудня 2025 р. URL: <https://www.roedl.com/en/insights/china-five-year-plan-2026-2030/> (дата звернення: 23.05.2026).
8. Се Фен. A New Blueprint for the 15th Five-Year Plan Period. A New Journey for Chinese Modernization. Міністерство закордонних справ КНР. 3 листопада 2025 р. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/zy/jj/dstzgzz/dszs/202511/t20251103_11745957.html (дата звернення: 23.05.2026).
9. *National high-tech zones host two-thirds of China's unicorn firms*. State Council of the PRC. 27 лютого 2025 р. URL: https://english.www.gov.cn/news/202502/27/content_WS67bfa0d0c6d0868f4e8effd9.html (дата звернення: 23.05.2026).
10. *China's 15th Five-Year Plan: Key Insights for Foreign Investors*. China Briefing. 2025. URL: <https://www.china-briefing.com/news/chinas-15th-five-year-plan-key-insights-for-foreign-investors/> (дата звернення: 23.05.2026).
11. *Ranked: Countries Spending the Most on Research and Development*. Visual Capitalist. 4 лютого 2026. URL: <https://www.visualcapitalist.com/ranked-countries-spending-most-on-r-and-d/> (дата звернення: 23.05.2026).
12. Національне бюро статистики КНР. Статистичний щорічник Китаю 2025. URL: https://www.stats.gov.cn/sj/zxfbhjd/202509/t20250929_1961429.html (дата звернення: 23.05.2026).
13. WIPO. Research and development expenditure (% of GDP). Global Innovation Index Indicators. URL: <https://www.wipo.int/gii-ranking/en/indicators/232> (дата звернення: 23.05.2026).
14. OECD. R&D spending growth slows in OECD, surges in China: government support for energy and defence R&D rises sharply. Statistical Releases. Березень 2025 р. URL: <https://www.oecd.org/en/data/insights/statistical-releases/2025/03/rd-spending-growth-slows-in-oecd-surges-in-china-government-support-for-energy-and-defence-rd-rises-sharply.html> (дата звернення: 23.05.2026).
15. **Wessner C, Sharma S.** Competing with China's Public R&D Model: Lessons and Risks for US Innovation Strategy. CSIS. 2024. URL: <https://www.csis.org/analysis/competing-chinas-public-rd-model-lessons-and-risks-us-innovation-strategy> (дата звернення: 23.05.2026).
16. Міністерство науки і технологій КНР. Збірник програмних документів щодо управління фінансуванням наукових досліджень 2025. URL: https://mp.weixin.qq.com/s?__biz=MzUxMzE1MjcyNw==&mid=2247490105&idx=1&sn=56c23a3636064393494eed1bed2ac932 (дата звернення: 23.05.2026).
17. *United States losing ground as China's lead expands rapidly*. Nature Index Research Leaders 2025. URL:

[research-leaders-united-states-losing-ground-as-chinas-lead-expands-rapidly.html](#) (дата звернення: 23.05.2026).

18. Nature Index. Institution-region collaboration: Asia Pacific. 2024. URL: <https://www.nature.com/nature-index/institution-region-collaboration/Asia%20Pacific/global/50/1> (дата звернення: 23.05.2026).

19. WIPO. Global Innovation Index 2025: Results. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2025/en/gii-2025-results.html> (дата звернення: 23.05.2026).

20. Atkinson R. China Is Rapidly Becoming a Leading Innovator in Advanced Industries. ITIF. 16 вересня 2024 р. URL: <https://itif.org/publications/2024/09/16/china-is-rapidly-becoming-a-leading-innovator-in-advanced-industries/> (дата звернення: 23.05.2026).

21. *China continues to boost high-quality development through sci-tech innovation, minister says*. State Council Information Office of the PRC. 19 вересня 2025 р. URL: http://english.scio.gov.cn/pressroom/2025-09/19/content_118086885.html (дата звернення: 23.05.2026).

Додаток А

Ключові тематичні напрями національної програми ДіР (14-й п'ятирічний план)

Тематична група	Тематичні напрями ДіР
Фундаментальні науки	1. Математика та прикладні дослідження 6. Каталітична наука 7. Передові дослідження великих наукових установ 50. Інженерна наука та комплексні міждисциплінарні дослідження 52. Базові умови наукових досліджень та розробка основного наукового обладнання 53. Земна система та глобальні зміни
Біотехнології та медицина	2. Дослідження стовбурових клітин та відновлення органів 4. Біологічні макромолекули та мікробіом 5. Регулювання стану 26. Етіологія та система технологій епідемічної профілактики 27. Діагностичне обладнання та біомедичні матеріали 28. Профілактика та лікування поширених захворювань 29. Ключові технології біобезпеки 30. Репродуктивне здоров'я та охорона здоров'я жінок і дітей 57. Інтеграція біології та інформації (BT та IT)
Матеріали та нанотехнології	3. Нанофронтир 20. Нові рідкоземельні матеріали 21. Нові дисплеї та стратегічні електронні матеріали 22. Передові конструкції та композитні матеріали 23. Високопродуктивні функціональні та інтелектуальні матеріали
Інформаційні технології та кібербезпека	12. Блокчейн 13. Інформаційна фотоніка 14. Мультимодальні мережі та комунікації 15. Високопродуктивні обчислення 16. Управління безпекою кіберпростору 17. Інтелектуальні сенсори 18. Промислове програмне забезпечення 58. Ключові технології та демонстрації Інтернету речей і розумних міст
Енергетика та транспорт	8. Залізниця Сичуань-Тибет 9. Зберігання енергії та технології розумних мереж 10. Електромобілі 11. Транспортна інфраструктура 25. Водневі технології 54. Ключові технології досягнення піку викидів вуглецю та вуглецевої нейтральності
Виробництво та обладнання	19. Високопродуктивні виробничі технології та основне обладнання

	<p>45. Ключові технології та інтелектуальна сільськогосподарська техніка заводського сільського господарства</p> <p>51. Національна система якісної інфраструктури</p>
Сільське господарство та продовольство	<p>37. Видобуток та інноваційне використання сільськогосподарських біологічних зародкових ресурсів</p> <p>38. Розведення нових порід худоби і птиці та наукові інновації сучасного пасовищного господарства</p> <p>39. R&D та демонстрація комплексних технологій запобігання шкідникам</p> <p>40. Наукові інновації захисту ґрунтів/чорноземів</p> <p>41. R&D та інтегроване застосування ключових технологій у сільських галузях</p> <p>42. Сільськогосподарське забруднення, запобігання важким металам та розробка екологічних ресурсів</p> <p>43. R&D ключових технологій комплексної профілактики хвороб тварин</p> <p>44. Підвищення потужності низько- та середньопродуктивних полів</p> <p>46. Виробництво харчових продуктів та логістична підтримка</p> <p>47. Вирощування та покращення якості лісових зародкових ресурсів</p> <p>48. Наукові інновації високого врожаю основних сільськогосподарських культур</p> <p>49. Наукові інновації морського та прісноводного рибальства</p> <p>56. Фундаментальні дослідження формування важливих сільськогосподарських біологічних ознак</p>
Екологія та навколишнє середовище	<p>33. Запобігання стихійним лихам та громадська безпека</p> <p>34. Безпека морського середовища та сталий розвиток островів</p> <p>35. Комплексне управління водними ресурсами річкових басейнів (Янцзи, Хуанхе)</p> <p>54. Технології досягнення піку викидів вуглецю та вуглецевої нейтральності</p>
Космос, океан та природні ресурси	<p>24. Спостереження Землі та навігація</p> <p>31. Ключові технології глибокого моря та полярних регіонів</p> <p>32. Розробка стратегічних мінеральних ресурсів</p>
Соціальні науки та управління	<p>36. Соціальне управління та науково-технічна підтримка розумного суспільства</p> <p>55. Культура, технології та сучасна сфера послуг</p>

Джерело: складено за даними Міністерство науки і технологій КНР.

https://mp.weixin.qq.com/s?__biz=Mzg2NDEyNjk2Mw==&mid=2247492248&idx=1&sn=b40d31919ee3958cbda068622f00fc46&scene=21&pc_token=HFfpEWmjO3qITOcha hpcowS9-07b2wC0GtDXY5Mc